

Een cort Historisch Relaes,

Ofte:

Eenvoudich verhael van de belegheringe ende
veroveringhe der vermaerde Stadt

s Hertoghen-Bosch,

Mitfgaders,

De verrasschinghe ende inneminghe van
de goede Stadt

V V E S E L.

Hier by is gheboecht den Staet ende Orde van des
Spandts Guarnisoen/ soo als het selve naer giffinghe upt
de Stadt vanden Bosch is ghemarcheert.

Door H. H. een Liefhebber van't Vaderlant.

TOT DELF,

Opelrecht by Jan Pieterse Wachter, Boeckvercooper/ woonende
aen't Hartveldt inde Zucherie / Anno 1630.

Een cort Historisch Relaes, / Ofte / Eenvoudich verhael van de belegheringe ende / veroveringhe der vermaerde Stadt s'Hertogen=Bosch, / Mitsgaders, / De verrasschinghe ende inneminghe van / de goede Stadt / Wesel / Hier by is ghevoecht den Staet ende Ordre van des / Vyandts Guarnisoen / soo als het selve naer gissinghe uyt / de Stadt vanden Bosch is ghemarcheert.

Door H.H. [Henry Hexham] een Liefhebber van't Vaderlant.

Tot Delf,

Ghedruckt by Ian Pietersz Waelpot, Boeckvercoeper / woonende aen't Marctveldt inde Druckerie / anno 1630.

Aen de E. Voorsienighe / seer Discrete Heeren /
Mijn Heeren ende goede vrunden / de Court-Meester / Pre=
dicant / Thresoriers / Assistenten / ende de Generaliteyt van de Achtbare
Compagnye der Engelsche Cooplyuden Adventuriers / residerende
binnen Delph.

Ed. Voorsien. Heeren.

Wanneer ick in't voorleden Iaer vertrock uyt dese Stadt nae
het Legher, soo hadde ick mijn selven gheingageert door belof-
ten aen sommighe van myne goede Vrunden onder u E.E. na-
mentlijk, dat ick gheleghentheyten hebben, u E.E. nu en dan
verwittighen soude van 'tghene sich toedroech voor de Stadt
van 'sHertoghen-Bosch; hebbe oock na mijn cleyn vermogen 'tselven nagecomen
en volbracht. Doch aenghemerckt dat u E.E. ten meerendeele in het Leger per-
soonlijk gheweest zijt, ende dat aldaer uwe ooghen de Wercken, en Approachien
ghesien, uwe voeten tot het uysterste Punct, en in de Galerijen gegaen, uwe handen
eenighe Canon-koghels van de Batteryen inde Stadt gesonden hebben; dat oock
boven dien u E.E. aenschouwt hebben, dien glorieusen dach (een dach die al het
onghemack van uwe vorige nachten, en quade Logementen betaelt heeft) op den
welcken des Vyandts Guarnisoen uyt de Stadt marcheerde: Soo is, dat ick nu
vindende ledigen tijt, tot ververssinghe van uwe memorien, alle myne brieven
in een vol, doch kort Discours, aengaende de beleggeringhe en veroveringhe van
'sHertogen-Bosch, mitsgaders de surprinse van Wesel hebbe te samen gheknoopt,
ende by een gebracht: Ick stae bekent dat het is een treffelijcke Historie en deftige
Materie, die veel eloquenter Penne, als de myne vereyscht: Nochtans dewijle het
voor een Crijchs-man niet qualijck en voegt recht toe deur te gaen, en de naecte
waerheyten sonder schaemte in het licht te brengen, soo hebbe ick het ghewaeght,
ende so veel gedaen na mijn beste kennisse, als my mogelijk was, om anderen den
wegh eenichsins te banen, ofte gelijkmen seydt, het Ys voor haer op te breecken.
t'Is soo t'is, dit Schrift comt tot u E.E. van een Soldaet als een geringe vergeldin-
ghe, in erkentnisse vande groote liefde, ende vriendschap, die hy van u E.E. ghe-
noten heeft, om niet ondancckaer te zijn. U E.E. hebben dit eerstmael ghesien in
onse Engelsche Tale, doch niet so correct, als ick wel hadde ghewent: Nu bringe
ick het ten andermale voor u E.E. 'tselven (ten versoecke van vele goede vrienden)
aengetrocken hebben een Neder-Duytsch kleet. Ick hope dat het u E.E.
met soo goeden herten sal worden aenghenomen, als het van my wort aengeboden:
En wat hier in soude mogen zijn vergeten ofte geseylt, dat sulcx alles een Crijchs-man
lichtelijck sal worden te goede gehouden. Voorts bevele ick u E.E. inde genade
en bescherminghe des Almachtigen, hem biddende dat hy u E.E. gesamentlijck wil
verrijcken met alle segeningen, soo lichamelijcke als Gheestelijcke, soo Aerdsche
als Hemelsche, soo tijdelijcke als eeuwighe. AMEN.
U E.E. Vruunt, bereyt tot alle mogelijcke diensten
H.H.

Historische Relatie,
Oft een kort verhael vande Belegheringe van `sHer-
togen-Bosch, ende de inneminge van Wesel.

Na de heerlijcke ende gheluckige victorie / verkregghen door
dien wysen ende kloeckmoedighen Generael Pieter Pie-
tersz Heyn zal: over de Spaensche Silver-Vloot / ende
het arrivement vande West-Indische Schepen / die den
10. Januarij 1629. in behouden haven alhier ghecomen
zijn: Soo ist / dat de Ho: Mo: Heeren Staten Generael /
ende den doorluchtigen Prince van Orangien wyselijck
daer op lettende / dat nu door de goedertierenheydt ende
voorsichticheyt Gods / die Nervus Belli, welcken de Coningh van Hispag=
nien soude gheemploieert hebben teghen hun / in het inghewant van haer
lant was ghebracht / couragie genomen hebben ende geresolveert te velde
te trecken; dien volgens alle oorlochs preparatie gemaect / ende de stroom
opwaerts gesonden zijnde / ordonneerde syn Excie (om den vyant te amu=
seren) onse rendezvous te Schencke-Schans / ende de compagnien aldaer
gecomen zijnde / hebben verwacht naerder last vanden H. Prince.

Op dijnsdach dan den 24. April 1629. vertrock syn Excie met synen
train uyt den Hage / logeerde die nacht tot Utrecht / de naeste tot Arnhem /
van waer hy Monsieur Wits / Sergiant Majeur Generael van't leger /
nae Schenckeschans sondt / met order dat de schepen den stroom soudent
afvallen na Nimwegen.

Den 27. dito werden de waghens ghemonstert / ende verdeelt onder de
compagnien. Smorgens den 28. vertrock den H. Prince ende synen train
van Arnhem na Nimwegen: daer gecomen zijnde / gaf hy last dat de com=
panien uyt de schepen soudent comen op het lant / ende marcheren langs
de zyde van de stads muyr na de Moockerheyde / alwaer het leger dien
nacht gequartiert worde onder de blauwen hemel: het reghende by na de
gantschen nacht.

De selve nacht gaf syn Excie order / dat smorgens so haest als den dach
aenquam / en syn trommel de reveille sloech / de soldaten haer wapenen
soudent aendoen / ende als syn trommel de mars sloech / datse dan in haer
divisie soudent staen / ende haer gereet houden om te marcheren. Monsieur
Perceval Quartiermeester Generael / met alle de quartiermeesters van
elck regiment / ende de capiteynen van de pionniers gingen voor uyt
om den wegh te bereyden / dien `tleger soude marcheren / ende comende tot
de Maze / zijnselangs den dijc gemarcheert / ontrent een musquet schoot
beneden de Grave / alwaer een pont-brugge over de Mase gheleydt was:
Over die brugge marcheerden 56. troupen ruyters / ende 286. compag=
nien te voet (onder dewelcke veel dobbel Compagnien waren) rechts nae
den wegh / die op den Bosch gaet / alwaer de drie brigades van't legher /
te weten / de Avantgarde, de Battaillie, ende de Arieregarde, dien nacht zijn ge=

quartiert op de heyde in een rechte linie / steeckende hare spiesen inde aerde / dat een schoon spectakel gaf: ende de ruyters in twee dorpen genaemt Reck en Schayck aen de rechter hant / anderhalf uyre gaens vanden Grave.

Op Maendach smorgens de laetsten Aprilis / met het kriecken vanden dage / begost 'tLeger wederom te moveren / ende marcheerde dien dach tot een dorp gheheten Heswijck, alwaer een huys leyt / daer van des vyandts volck op lach / ontrent twee uyren gaens vanden Bosch. ende als de quartiermeesters voor uyt reden / om het leger te logeren / so schoten sy op hun / ende eenige voorloopers / door de schietgaten: maer syn Excie ontboot haer door een edelman die daer op woonde / en hem te gemoet quam / dat sy de beste niet en souden maken met lange weer te bieden: wat by so verre sy sulcx deden / ende hem forceerden om gheschut daer voor te brenghen / datse gheen quartier souden verwachten; en sommeerdense noch eens door syn Trompetter / doch sy en wilden het niet overgheven eer sy de avantgarde van het legher saghen comen marcheren na haer quartieren; als doen riepen sy *peccavi*, gaven het over / ende vercochten onder onse soldaten / bier / broot / kaes / boter / speck / hoenderen / ende eenden tot goede verschinge van deselve. sijn Gen: Graef Ernest comende / so vertrocken sy uyt het voornoemde huys / ende hy commandeerde 60. van onse vyerroers daer binnen te gaen / ende possessie van 'tselve te nemen.

Des anderen daechs zijnde den eersten Mey / marcheerde 'tleger door een dorp ghenoeemt Gemonde langs een Brugghe / die over den Dommel leyt. als nu het legher ghemarcheert was tot aen de Vuchter heyde / heeft syn Excie den ontbijt in een boeren huys gedaen / ende daer na met hem nemende wel duysent ruyters ginck hy tot Vucht / en elders 'tvelt besichtigten / daer het leger soude gequartiert worden / de vyant op ons volck schietende altemet met grof geschut uyt de stadt ende uyt de groote schans. Na dat de Prince het veldt wel hadde besien / ende de bequaemste plaetsen bespiedt / daer de regimenten van elcke natie soude logieren: so gaf hy last aende quartiermeester generael / om alle quartiermeesters gront aen te wysen voor hare regimenten / ende logeerde hem selven te Vucht in een Edelmans huys / genoemt Heyms-huys. Op desen dach wiert 'tleger gedevideert / ende aldus rontsom den Bosch ghequartiert: nameltlijk / de H. Prince tot Vucht met de Gardien / Engelchen / Franschen / Walen / ende des Heere van Diedens regiment / makende t'samen 134. Compagnien te voet / behalven de ruyters. Tot Hintem syn Gen: Graef Ernest met de Vriesen / Schotten / ende Duytschen / makende 50. Compagnien. Tot Orten Graef Willem van Nassauw / Gouverneur van Heusden / met 33. Compagnien: Ende aen de zyde van de Petler-Schans de Heere van Brederode / met 26. Compagnien; ende de Graef van Solms met de Heere van Hemerts Compagnie / ende eenige andere tot Engelen / om onse schepen ende den pas te beschermen; En op de 11. Mey quam Monsieur Pincen met 23. Compagnien / die op de riviere paste / ende nam syn quartier te Deuteren / niet verre van Grobbendoncks Koye / waer mede den Bosch omcingelt was. Op woensdach den 2. Mey / alle de quartieren afgesteken zijnde / ende elck Regiment ende Compagnie hare gront hebbende so ont-

boodt syn Excie den Commis Martijn / en alle de Quartiermrs in syn kamer / en maecte selfs aldaer een calculatie hoe veel spaden / schuppen / houweelen / ende andere materialen dat de commis hadde; en wierd daer van omghedeelt aen de quartiermeesters / voor elcke enckele compagnie 32. ende aen de dobbele 64. ende andere materialen na avenant. Wyders commandeerde hy de quartiermeesters dat sy des morghens vroech souden beginnen haren quartieren te trencheren / 't welck gedaen wiert met sulcken vlijt / dat ontrent den avont al de retrenchementen vande quartieren ghemaect waren. Syn Excie langs de linie rydende / om de werken te besichtigen/ danckte de Capiteynen / Quartiermeesters ende Soldaten voor hare neersticheyt.

De quartieren dan defensibel zijnde / so hebben datelijck de soldaten / bhelijck byen uyt hare korven / elck een wat gaen sprockelen tot opbouwinge van syn hutte. Dit gedaen zijn / so heeft sijn Excie ront-omme ghereden / om velt te vinden tot sijn buyten-linie. De linie van *Circumvallatie* met die Angulen ofte hoecken van dien / was by-na thien Nederlandsche Mylen in't ronde. Wy moghen het aldus nemen: vande rechter zyde vanden Dam, alwaer de Dommel ghestopt was / liep deselve langs Generael Cicils quartier / na Colonel Harewoods toe; van daer na 'tquartier der Walen / tot het Meule-fort / en so langs de heyde na de steenen Galge: van daer toe naer Deuteren ende so tot de Bossche-Sloot by de Uitleggers / tot Enghelen toe / ende van daer na Crevecoeur. Ende aen de andere zyde van de Diese neerwaerts tot Orten, het quartier van Graef Willem. Van daer tot Hintem, het quartier van sijn Gen: Graef Ernest / ende voorts langs het Bagijnen Clooster tot Coudewater, na de Heer van Brederodes quartier; ende van daer na de Joffrouws / ende Berkel-schantzen / tot aenden Dam toe / daer de voorseyde Dommel gestopt was.

Het was admirabel om te zien / wat vigilantie ende sorghvuldicheydt de H. Prince thoonde / want daer en was niet een hoecksken daer de vyandt de stadt conde ontsetten / of het was geforticieet met stercke schantzen / hoornwercken / halve-manen / redouten / batterien ende traversen / gelijk oock de binnen linie nae de stadt toe / 'twelck ick om cortheydts wille voor-by gae / u wysende tot de kaerte. Maer 'tgene dat meest remarkable was / ende daer Grobbendonck minst van droomde (ghelijck hij ront uyt bekendt heeft aen den Heere van Hemert als hy uyttrock) was eerstelijck het maken vanden Hollantschen Dijck / met de spade over het verdroncken lant / tot aen sijn koye toe ghestreckt: ende aen de Bossche-sloot met een stercke schans / hoornwerck ende batterie / van't beginsel vande dijck tot Enghelen toe / alles gewrocht over het moeras door wel 5000. boeren / met rijs / aerde / ende sooden om het water te vullen een half mans lengte diep. Het ander was den stercken dam, waer mede de Dommel gestopt / ende het water van binnen opgehouden wiert / dat over het moeras rontsom den Bosch vloeyde / ende 'tselve voede. Dit water wiert seer constelijck geleyt rontom onse quartieren langs onse retrenchementen / met twee graften over de heyde / d'eerste 26. voeten / ende d'andere 36. voeten breedt / ende 8. oft 10. voeten diep in verscheyden plaetsen / loopende met

eenen stercken stroom / ende seer bequaem om de schuyten met hoy / ende andere provisie van Engelen te brengen by de steene galge / ende lossende het water over het verdroncken lant voor-by Vliemen na d'oude Mase toe.

Doch eer syne Excie desen hollantschen dijc conde maken guardabel om aldaer wacht te stellen / so zijnder op den vierden Mey `snachts inde stad geslopen 600. soldaten van Breda, met musquetten / vierroers / ende sac=ken pulvers / van Vliemen comende na Deuteren, en liepen soo voor-by de Koye-Schans inde stad. Maer gelijck te voren geseyt is op den 11. Mey quaaam Monsieur Pincen met sijn by-hebbende compagnien legghen te Deuteren, ende alsoo stopte sijn Excie des vyants passagie / dat sy niet meer dien wegh dorsten comen.

Als dan de Linie van Circumvallatie, ende alle onse buytenwercken meestendeel ophemaectt ende in defensie waren / dat wel drie weken oft ontrent een maent duerde, so heeft sijn Excie syne approachien begost te ma=ken elke Natie strydende voor haer eere / gelijckerwijs als in Agamemnon's heyrleger voor Troyen. De eerste nacht dat den gront wiert gebroken / zijn=der twee redouten gemaectt in den wegh / als men gaet van Vucht na de kleyne Schans toe. De aenvolghende nacht advanceerden wy een steen=werp verder / en maeckten noch twee andere redouten / met een traverse tusschen beyde. Aldaer hebben de Francoysen en Engelschen gelijck goede camarades de hant van getrouwicheyt malcanderen gegeven / en aldaer gescheyden haer linien. De Engelschen met de guarden liepen met hun linie na de kleyne Schans: de Franschen met de Walen / ende de Heer van Diedens regiment na de groote Schans toe: nochtans de Heere Prince ontrent 300. treden verder geapprocheert zijnde / so commandeerde hy / dat een linie van communicatie soude gemaectt worden met een bat=terie / ghenaemt de Pincxterbloem in 't midden / op dat de Franschen / ende de Engelschen op alle occasien en uytvallen vanden vyandt soude connen houden goede correspondentie / ende d'een den anderen seconderen. Dit breken vanden grondt continueerde met ghecommandeerde soldaten / tot dat de Engelsen en Franschen hare approachien advanceerden binnen een half musquet-schoot van beyde de schantsen / net teghenstaende at den vyandt dickmaels schoot / soo uyt de stad als uyt de schantsen / met grof geschut / vyer-roers / en musquetten. Tot ingenieurs voor de En=gelschen ordonneerde syn Excie Capiteyn Ian van den Bosch, en Mr Humfrey: voor de Franschen Mr Perceval, ende sijn Zone. Het ghecommandeerde Volck gedechargeert zijnde / so hebben de basen ende werckmeesters de approachien by bestedinge aengenomen / ende als wy gront gewonnen had=den door wenden en keeren / so maecten wy guarden / batterien / blin=den ende traversen / tot dat wy gheapprocheert waren aen het water dat uyt de Dommel valt inde graft vande kleyne Schans / maeckende een cleyne eylant recht voor de graft / waer in de vyant hadde twee traver=sen met een kleyn puntjen inde form van een halve mane / `twelck den vyandt moest afghenomen werden / eer wy aende graft vande kleyne Schans gheraken condon: ende als wy sappeerden / soo maeckten wy op alle hoochten ende plaetsen van advantagie batterien / ende trocken onse stucken voort om op beyde de Schantsen te schieten / tot dat wy quamen

daer onse eerste gaelderie over het water geleyt was / na het voornoemde eylant.

De Franschen gingen desgelijcx voort met hare approachien / ende als sy approcheerden / so maecten sy altijts garden / batterien en blinden / tot bescherminghe van haer volck / tot sy oock geadvanceert waren tot de graft van het hoornwerck buyten de groote Schans / ende hare eerste gaelderie begonnen over te brengen.

De Heere van Brederoede maecte desgelijcx approachien / over een diep moeras na de Petler Schans, ende brochtse over op twee of drie roeden na / tot aen hare contreschap eer die vande stad parlementeerden.

Zijn Genade Graef Ernest ginck oock voort met syne approachien / ende maecte seer stercke wercken aen de Hintemer zyde / ende maecte sijn eerste batterie van ses halve kartouwen / bycans binnen musquet schoot vande stad / makende oock garden / hooge retrenchementen / batterien / blinden ende traversen als hy gront gewonnen hadde / tot dat hy approcheerde aende graft van het hoornwerck buyten de groote halve-mane / ende begost desgelijcx sijn eerste gaelderie over te brengen.

Aen de selve zijde wasser noch een ander brave groote batterie gemaect van seven heele kartouwen ende sommige halve / spelende inde stadt op de rondeen en de stads muyr / tusschen de Hintemer en de Orten Poort. Van dese groote batterie liep een linie om de groote aerde gaelderie te maecten / welcke met rysen / aerde / zooden / door het moeras / dat wel 9. oft 10. voeten diep was / met traversen ende blinden / tot op ontrent thien roeden van des stads wallen ghebracht wierdt. Van dese groote batterie gingh oock een linie van communicatie nae den dijck / daer op de twee batterien aen Graef Willems zijde stonden / die mede inde stadt ende op de ortemer Poort schoten.

Aen Graef Willems zyde wasser een approachie gemaect na de Orten Poort toe / met eenighe redouten om den vyandt binnen te houden / dan om de groote diepte van het water gingh die niet voort. Daer waren oock approachien gemaect aen Monsieur Pincens zyde / met eenige redouten ende batterien / die inde stadt / ende op des vyants passagie in haer halve maen buyten de Vuchter Poort speelden / maer om dat het moeras aen die zyde so diep was / ende dat het ons niet veel voordels doen conde: soo liet de Heere Prins de approachien aen die zyde berusten. Dus veel zy gheseyt aengaende de approachien van alle quartieren in't generael.

Als wy nu vast beschanst waren / ende onse approachien aldus geadvanceert hadden / Graef Hendrick vanden Berghe monstert sijn macht / gheeft syne soldaten een maendt soldie / ende marcheert ten laetsten met syn Legier (so men seyde) bestaende in 7000. ruyters / en 20000. voetvolcx / quarterende het selve tot Sprang , Waelwijck, Druynen, ende Loon. Des anderen daechs den 27. Junij / marcheerde hy van Vliemen tot Cromvord ende Helvord, ontrent een uyre gaens van onse buyten Linie / ende sijn legher ende ruyters verthoonende / hebben wy hem van onse naest gelegene batterien wellicom geheeten / ende onder syne ruytery eenige canon-schoten gesonden / als sy naer haer quartier marcheerden. De vyant in dese twee

dorpen syn quartier ingenomen hebbende / swarmde herwaerts ende derwaerts / om alle advantage ende ghelegentheit te bespieren / waer door hy de stad ontsetten mochte. ende om ons dies te beter te abuseren / marcheerde hy op den 28. dito wederom te rugge met het gros van sijn leger na Vliemen / voor hebbende ons aen de kant een alarm te geven / hoewel sijn desseyn wat anders was. Dien nacht gaf hy ons twee alarmen / d'eenen by Engelen / de andere tusschen de Bossche sloot en Monsieur Pincens quartier: middelerwyle sonde hy ontrent 4000. so ruyters als voetvolck / met 800. vier-roers / hebbende ledere sacxkens vol pulvers / langs Bocxtel na Coudewater, om tussen de Petler Schans / en Graef Ernst quartier met plancken / rijsbossen / spaden ende schuppen te vallen op een van onse hoornwercken / niet verre van Coudewater, ende also dese 800. soldaten met hare pulver sacxkens inde stadt te brengen: doch ons volck staende gereet om haer t'ontvangen / heeft op deselve lustich vonck gegeven / en haer so afgeslagen / dat eenige der selver verdroncken / eenige doot geslagen / ende vele gequetst wierden; dien volgens sy retireerden / achterlatende sommige spaden / plancken / ende hare pulver sacxkens.

In den selven nacht stelde hy noch een ander stratagema te werck / onder het beleyt van twee boeren / trachtende onsen dam over de Dommel door te steecken. Dese guiden / namentlijck de twee boeren / brochten haer des nachts langs de Kaydijc, die van Boxtel loopt op ons leger aen / en ontrent de boeren huysen gecomen zijnde / sobbense met clare mane-schijn gesien het blickken van des Generael Cicils tenten / die eenige dagen te voren uyt oorsaec van de brant in sijn quartier / aldaer waren opgeset. De boeren niet konnende bedencken wat tenten dat waren / vreesden atse op een verkeerden wegh waren / ende retireerden also sonder yetwest te attenderen. Dewyle dat weynige de garde hadden op dat punct / ende alle de andere compagnien in haer order stonden op de heyde / so soudensy apparentelijc (indien sy maer aengevallen hadden) haer dessein connen hebben effectueren. Ons volck ontdeckte haer smorghens vroech als sy te rugge marcheerden na haer quartier / en schoten onder haer met de twee halve kartouwen / die op de batterie by Generael Cicils quartier lagen / alsoo dat een capiteyn / ende eenighe van haer soldaten bleven. Maer om sulcx te voorkomen / so commandeerde sijn Excie den [Controulteur] Monsieur vander Myle / dat veel palisaden inden dijck soude gheslagen worden: dede oock op dat punct een batterie maecken van twee stucken / versterckte de wachten / ende belastede datter eenige chaloupen van de Kay-Dijck af / na de Berkelsche Schants toe / aen elckanderen met touwen soudensy worden geketent / om den dam te versekeren / ende den vyant te weeren / dat sy dien wegh niet meer en quamen.

Graef Hendrick vanden Berge soo na-by ghecomen / ende sijn Quartier gheslagen hebbende te Cromvord ende Helvord / niet verre van onse buyten-linie / aende zijde vande Vuchter-heyde: so begonnen wy actief en wacker te worden / en wachten alle nachten / makende vande nachte onse dagen / ende van de dagen onse nachten om te rustende / verwachtende syne aencomste met goeder resolutie / de officieren ende soldaten niets lievers siende als dat. Dit duerde wel 23. nachten na malcanderen. De com-

pagnien van alle natien besetteden de linie van circumvallatie rondtom het gantsche legher ontrent tweehondert treden van malcanderen / ende de ruyters buyten de linie / ende achter het volck in haer order / om den vyandt wellem te heten / ende de H. Prince met de Coninck van Bohemen / midtsgaders den Train / de Grande Ronde alle nachten doende / om alle alarmen te beantwoorden daer de vyant soude moghen aenvallen.

Naer dese nacht dat Graef Hendrick aldus voorghenomen hadde aen d'een zyde vyer-roers ende pulver-sacxkens inde stadt te brenghen; aen d'ander zyde onsen dam door te steecken / ende een zee van water inne te laten / die rondtomme onse retrenchementen stondt / soo is hy weder ghekert van Vliemen, ende heeft des morghens als den dach aenquam / verthoont het gros van sijn legher achter de berghen ende duynen by Cromvord, legghende des nachts een embuscade van musquettiers by een cleyne hegghe ende dijck. Ten eerste sondt hy uyt van achter de duynen eenige ruyters / om met onse ruyters die de buyten-wacht hadden / te schermutseren. De Prince met de Coninck van Bohemen, op de naest gheleghen batterie staende om dit te aenschouwen / gaf last aen den Hertogh van Bouillion, die op de heyde stondt buyten de linie / met een gros van onse ruyters / dat wanneer den vyandt eenighe ruyters van achter de duynen uytsondt / het desghelijcks soude doen / om met des vyandts cavallerie te schermutseren. De vyandt dan / sondt ten eerste uyt thien oft twaelf van sijn ruyters / 'twelck d'onse siende / soo blies de trompet een charge, ende sy chargeerden malcanderen ende wisselden hun cogels. Langs de linie donderde ons canon van alle batterien / ende schoot op haer ruyters die daer schermutseerden / ende op hare battalions die achter de berghen stonden / meer als hondert ende vijftich schoten. De schermutsingh tusschen onse ende des vyandts ruyters vermeerderde: want als de vyant met meer ruyters achter de berghen uytviel: soo dede den Hertogh van Bouillion desghelijcx / ende sondt Monsieur Mauve capiteyn van een Fransche compagnie ruyters / om den vyandt in te jaghen. Hij chargeerde den vyant met groote couragie na de duynen toe / ja soo verre / dat sijn paert wiert doodt gheschoten onder sijn lijf / uyt d'embuscade die den vyandt des nachts gheleyt hadde achter een hegghe ende boomen / gelijk te voren geseyt is. Den Hertogh ziende dat Monsieur Mauve aldus geingageert en gevangen was / chargeerde selfs met noch meer van sijn ruyters / en dede des vyants ruyters retireren: welcke merckende dat sy Monsieur Mauve niet en konden te voet wech brengen / hebben hem ghepistoleert / en den Hertogh sijn doode lichaem laten afbrengen. Aen des vyants zijde isser ooc Monsieur Vereyck een ritmeester / die Ostagier uyt Grol quam / en een Italiaens cadet, met eenige andere in het gevecht gesneuvelt: en Graef Hendrick vanden Berghs soon was by na geraeckt met een van onse groote cogels / gelijk een van hare trompetters bekent heeft. Dit schermutseren continueerde een wyle tijts: maer Graef Hendrick, en sijn volck ten laetsten moede zijnde van hare nachts marché, ruckte na sijn quartier toe. De H. Prince, en de Coninck van Bohemen, met den train / staende op de batterie / sagen alle des vyants regimenten en vendelen metten verrekijcker achter de duynen wech marcheren: en den vyant wech zijnde / gaf sijn Excellentie last dat wy ooc souden aftrecke elck naer sijn quartier / om te gaen rusten.

Graef Hendrick syn quartier veranderende van Cromvort tot Boxtel: so hebben de Enghelschen de linie / de schansen / ende alle wercken beset van den Dam af tot de Iuffrouws Schans, ende soo voort tot den Heere van Brederoods quartier toe. Als dan Graef Hendrick sach / dat gheen van syne desseynten ghelucken wilden / ende dattet hem onmoghelijck was door te voren om de stadt te ontsetten / ofte eenich volck daer in te brenghen: soo verliet hy ons sonder adieu te segghen / maer keerde na de Grave toe; ende wierden also onse compagnien van dese ecetra-ordinaris wachten verlicht.

Onder wegghen zoncken zijn stucken inde moerasschighe heyde / alsoo dat hy ghenootsaecht was een dach of twee te vertoeven / en den wegh te maecken om die af te brenghen: Wy meynden dat hy weder gekeert soude hebben / maer gingh voort / ende passeerde met syn leger de Mase by Moock, hem ghelatende als of hy henen marcheerde / ende niet op Nimwegghen voor hadde. Ondertusschen keerde hy steels-ghewijs des nachts weder te rugge met eenighe troupen / om Nimwegghen te overrompelen: doch de borghery ende soldaten daer van verwitticht zijnde / stonden op de wal met haer gheweer / om hem wellecom te heten. Sijn troupen ontdeckt hebbende / ende de alarm stillekens gegeven zijnde / so hebben sy sijn volck met eenige musquet-coghels lustich gegroet / en by aldien de sleutel van een kruyt huys / daer des conestabels buscruyt in lach / waer voorhanden gheweest / sy zouden haer dese nacht-cost noch veel beter ghepepert hebben: niet te temin / 'twas soo dat de vyant aftreckende / eenighe dooden ende ghequetste lichamen op sijn waghens wierp / achterlatende eenighe spiessen / musquetten / ende rappieren / welcke die van Nimwegghen smorghens als de poorten op ginghen / ghevonden: ghelijck St Pilgrim Servi-mee-ster van Nimwegghen, die oock selfs doen ter tijt met zijn gheweer present op de wal was / ons een weynich tijts daer na voor den Bosch vertelde.

Des vyandts policie was nu om te zien ofte hy by weghe van diverse ons niet soude connen aflocken / ende doen opbreecken vanden Bosch. Tot dien eynde wierdt Dulcken de ghewesen Gouverneur van Grol, ende oock de Gouverneur van Linghen, met eenighe troupen voor uyt gesonden na den Ysel kant toe / ende middeler wyle passeerde Graef Hendrick met syn legher den Rhijn over tot Wesel, alwaer hy ontmoetede des Keyzers troupen, die hem tot assistentie toeghesonden waren. De Gouverneurs voorsteydt (door toedoen van een veermans zoon / die sy daer nae capiteyn maecten / soo geseyt wort) passeerden over den Ysel met eenighe sloupen ende vierroers te Yseloort. De tydingh hier van tot Arnhem ghecomen zijnde / so hebben een Engelsch capiteyn / genoemt capiteyn Dabbs, ende een Schots capiteyn so veel van hun soldaten by een gheraept / als sy conden / en zijn uytgheloopt met aller haest om des vyants overcomste te beletten / doch sy quamen te laet / want de vyandt was over eer sy daer waren / ende begost de spade inde aerde te besighen / ende hem zelve te trencheren. Niet teghenstaende so hebben sy met een hant vol volcx 'tmeesten deel vande soldaten door groote vermoeytheydt achter blyvende / met den vyant gheschermtseert: in welck ghevecht capiteyn Dabbs als een kloeck heldt / ende eenighe andere zijn ghevallen / stervende op het bedde van eere. De vyant van over den Ysel zijn / dede alle moghelijcke devoir

om den pas te maintaineren / ende deselve goed te maecken / tot dat meerdere macht by haer soude ghecomen zijn. Graef Hendrick vanden Bergh de tyding wech hebbende / sont datelijck na de voorschreven Gouverneurs des Key= sers troupen / mitsgaders zijn zoon / ende meer andere soldaten soo te paerde als te voet. Arnhem was doen in een bedroefden staet / ende ver= scheyden vande beste borgers van qualiteyt vluchteden uyt de stadt / dat hare mede-borgers ende vrienden seer gediscouragieert heeft / ende aldaer een groote disordre ghecauseert. De H. Prince voor den Bosch hier van zijnde veradverteert / sont van stonden aen eenighe troupen uyt ons legher na Arnhem toe: als voor eerst des Heeren van Diedens regiment / met eenige Enghelsche / Fransche / ende Schotsche compagnien: daer na de Graef van Stierum; wat tijds daer na Graef Ernest selfs met meer troupen / en met den coronel Harewood, mitsgaders den lieutenant coronel Pagham, die over de Engelsche commandeerden; als oock Monsieur Hauterive die over de Francoysen commandeerde: eyntelijck Sr Ian Veer die by Rhe= nen commandeerde. Zijn Genade Graef Ernest tot Arnhem zijnde / ende de stadt seer ghealtereert vindende / liet met trommel-slach proclameren / en van het stadhuys aflesen / dat de borghers welcke de stadt verlaten hadden / souden weder keeren op sekere boeten / ende gaf de andere goeden moet. Hy quartierde syn troupen langs de Betuwe om die te bewaren / en= des vyandts overcomste te verhinderen. Den coronel Harewood, ende lieutenant-coronel Pagham commandeerden van Arnhem af aen de Betu= sche zyde langs de riviere tot Schenckenschans ende Nimweghen toe: ende coronel Hauterive met Sr Ian Veer, na Rhenen ende Wageningen, alwaer de Heer van Eck was met eenighe compagnien daer over hy commandeer= de / ende eenighe veldtstucken / die hem vanden Bosch ghesonden wierden. Den vyandt na dat hy met een gros van sijn ruyters ende voetvolck hem selven voor Arnhem op 'tGeberchte getoont hadde / nam een schanse in vande onsen / gelegen aen de Velusche zyde tusschen Doesburch ende Zutphen, niet verre van't Huys te Waert ende Bronckhorst, die een sergiant (so geseyt wiert) op de eerste summatie met kleyne eere overgaf. ende over= mits dat dit was hooger lant (wanneer de Ysel soude comen te overvloeyen) ende dienstigher voor den vyandt om sijn legher te slaen / soo heeft hy sijn plaetse verandert / ende sijn brugghe te Yseloort afghebroken hebbende / gingh de selve legghen over de Ysel by den Spankeren Toren, ende maeckte een steckade van eycken pylen ingedreven voor sijn brugghe / om die voor het afbreken en branden te bewaren. Hy maeckte oock een groote schans met een groot ende kleyn hoornwerck aen beyde de zijden van dien: ende aen de Velusche zijde / tusschen de twee waterkens die vanden Spankeren Toren liepen / quartierde hy eenich voetvolck / ende aen de over-zijde van de twee waterkens / maeckten sy een drie-puntighe schants met twee cleyne halve-manen: aen het eynde van haer brugghe op de Zutphensche zijde een retrenchement met acht cleyne punten / waer in ghequartiert was het voetvolck dat Dulcken commandeerde. De vyandt aldus sijn brugghe ende quartieren ghefortificeert hebbende / so heeft de Graef van Monte Cuculy, met syne Crauwaten, ende de soon van Graef Hendrick van den Berghe, met seven oft acht duysent mannen te paerdte ende te voet / eenen

intocht ghedaen door de Veluwe naer Amersfoort, ende na dat hy die van de stadt door een brief ende een trompetter ghesummeert hadde / ende een canon-schoot of twee op haer ghedaen / soo wierdt de stadt van stonden aen teghen den wille vande soldaten / seer schandelijck over ghegheven: want indien sy't maer weynighe daghen hadden teghen ghehouden / ende den vyandt wat weers gheboden / soos oude de Heere Prince eenighe troupen derwaerts gesonden / ende haer connen ontset hebben: Ick swyge / dat den vyant van daer misschien uyt honghers noodt ghejaecht soude zijn gheweest. Door het innemen van Amersfort, quam Wtrecht in ghevaer / ende veroorsaecte aldaer een groote confusie ende ontstellinghe / soo dat eenighe vande voornaemste borghers begonnen te vluchten / maec-kende al de reste cleynmoedich. Hier op begonnen de papisten in verscheyden plaetsen hare hoornen op te steecken / ende hoopten op veranderinghe. De Ho. Mo. Heeren Staten Generael in desen benauden tijt / om die van Wtrecht couragie ende moedt te gheven / ende om vorder inconvenienten voor te comen / zijn Collegialiter to tWtrecht vergadert / ende begonnen Wtrecht aen de Belt-zyde te fortificeren: maecten oock een retrenchement met eenighe redouten / van Wtrecht af langs de Vecht, tot de vaert toe. De Generael Morgan ende andere troupen / quamen uyt Denemarcken ter goeder uyre / ende wierden gheleyt in Campen, Swol, Deventer ende Zutphen. In summa / 'twas also ghestelt / dat vele den moet begonsten verloren the gheven / ende haer hoofden te laten hanghen ghelijck Biesen: Daeren-teggen begonsten de papisten op dese tydinghe seer weeldich te worden / ende met ons te schimpen. Den eenen stroyde uyt / dat de Prins vanden Bosch haesop was: Dat des Heeren van Breederoods quartier was opgheslaghen ende dat de stadt ontset was / 'twelck de kinderen op de straten verdroot / so dat het wellicht tot plunderingh / ende andere insolentie soude hebben uytghevallen / so de Heeren Magistraten de sake niet wijslijck hadden voorghecomen. Den anderen seyde met een schampere ende bittere maniere van spreecken / doen de vyant Amersfordt veroverte hadde: Och hoe geel zijn nu de Geusen hare broecken? Maer wat een langhen neus kregen sy daer na / doe Wesel ingenomen was / ende den Bosch veroverte / hoe sagen sy doen? Sy hadden te voren vergheten / dat Iehovah was de God van de Geusen ende Geloovigen / in spijt van de Coninck van Hispagnien / ende alle sijn macht: ende dat die door sijn Godtlijcke bestieringhe de sake licht conde veranderen / gelijk de uytcomste leerde / doen sy met schande de Veluwe moesten verlaten. Maer om weder te keeren tot hete verlies van Amersford, ghy condt dencken wat droeve tydinge dit was en ons leger voor den Bosch, alreede nu veroverte hebbende beyde de schantsen. Sijn Excie wierdt door sommige geimportuneert om sijn leger op te breken / ende alle vordre invasien vanden vyant te steuyten / die in't hert van ons landt scheen te nestelen: waer toe Hy, noch de Staten Generael, geensins en conden verstaen / wetende wat overtollige costen aen dese belegeringhe alreede waren gheschiet / ende dat niet alleen het welvaren / maer oock de eere van't lant / sijn eyghen eere / ende onser aller eere daer aen hingh: resolveerden dien volghens de belegheringhe te continueren / ende te steunen op de voorsichtigheyt Gods / die zorghe zoude dragen voor de uytcomst.

Dewyle den vyandt aldus domineerde binnen Amersford, brandende / plunderende / en roovende op de Veluwe, ende noch een ander aentocht na Hattem, ende die deelen voorghenomen hebbende / soo comter een tydinghe uyt den hemel / dat Wesel is inghenomen. Wat een Creve-coeur was dit voor den vyandt. Hier mede waren alle hare desseynden den hals ghebroken. de Heer sloot de deure achter haer: Hy stack een weer-haeck in hare neusgaten, en tucktse uyt Amersford met eenen treck. Als des Keyzers Volck ende Crauwaten, die haer beste bagagie ende alle haren rijckdom in Wesel ghelaten hadden / de tydinghe door een bode kregghen / hy en was niet seer wellecom / want sy sloeghen ende dreychden hem op te hanghen voor sijn schoone boodschap: sy vloeckten ende evelden op hare maniere by hondert duysent tonnen van ghetrapte duyvelen: sy lieten haer voorstaen / dat den Heere Prince van Orangien, ende Graef Hendrick vanden Berghe elckander verstonden. Sy verlieten Amersford, ende spoedichden haer so seer als sy conden / vreesende de afsnydinghe vanden pas / ende dat sy van achteren zouden opghenestelt worden. Den 20. Augusti des maendaechs smorgens quam dese tydinghe vande veroveringhe der stadt Wesel, aen de Heere Prince in ons legher / dewelcke voor allen seer vreemt was / zelfs voor den Heere Prince, die (soo men seyde) dit ten eersten qualijck conde aennemen / maer daer na vol verwonderings uytborst tot dese Godvruchtighe woorden / ende zeyde: Is het soo, so is het een louter werck van Godt, ende niet van menschen. Den soldaten was dit als eenen droom / niemant by-na en conde dit ghelooven tot dat het vervolchde / ende iratovelijck wirdt gheconfirmeert. Ick zal u cortelijck verhalen hoe ick verstaen hebbe dat dit innemen van Wesel te werck ghegaen is. Tot inleydinghe zal ons dienen / dat den vyant die van Wesel benomen hadde de vrye exercitie vande Gereformeerde religie teghen sijn belofte / ende de articulen van accoort / volghens sijn oude ghewoonte ende Maxime van het Concilium van Constand: te weten: Haereticis non esse servandam fidem: dat is: datmen de Kettters gheen gheloove houden moet: hoewel men quansuys hete kindt een anderen naem gaf / te weten / dat het de Keyser hadde ghedaen. Maer de rechtveerdighe God / die een wrecker is van zulcke valsheydt / heeft de verdruckte verlost: Ende ghelijckerwijs al shy gehoord heeft het karmen ende zuchten van de kinderen Israels / onder de tyrannie vanden Coninck Pharao: alsoo heeft hy oock verhoort de tranen ende gebeden van zyne kinderen en dienaers in dese stad Wesel. Hy sont haer toe een subite / en onverwachte verlossinghe van het jock der Spangiarden / die haer berooft hadden van haer Gheestelijck Manna, ende dat, door toedoen van twee ofte drie slechte ende swacke instrumenten: Want de Heere can helpen met weynighe, soo wel als met velen, 'tis hem al even ghelijck. Tot hare verlossinghe presenteerde sich een sonderlinge gelegentheyt: want daer wierd een nieuw bolwerck gemaect aende oost-zyde vande stadt / welck bolwerck noch open lach / alleenlijk zijnde besloten met een palisade. De aengevers en aennemers van desen aenslach waren Pieter Mulder, Dirrick Mulder sijn broeder / ende Ian Rootleer, alle drie inwoonders ende borgers van Wesel, luyden van slechte conditie / doch couragieus / ende resoluut om te volbrengghen 'tghene sy voorghenomen hadden / tot bevrydinge van haer zelve / hare mede-borgers en vrienden.

Dese Pieter Mulder sich gelatende dat hy leerde swemmen / hadde de graft verscheyden reysen aen die zijde ghepeylt / ende alle ghelegentheden bespiet / hadde oock hem selven versien van een grooten yseren hamer / om de voorschreven palissaden in stucken te slaen. Den tijt ende plaetse dan ghesigneert zijnde / soo ginck hy uyt de stadt Wesel drie uyren voor 'tsluyten vande poorten / ende een uyre daer na volchde hem sijn broeder Dirrick door een ander poort / ende Ian Rootleer door een derde poort / recht op het sluyten vande poort / om wel toe te luysteren ende versekert te wesen / of den aenslach ontdeckt was oft niet. Dese dan alle drie t'samen comende in een bestemde plaetse / so vielen sy datelijck neder op haren knyen ende baden den Heere der Heykrachten om sterckte / wijsheyt / ende kloeckmoedicheyt / ten eynde sy desen aenslach mochten effectuieren tot verlossinghe van haer vrienden en mede-borghers / verwachtende voorts met patientie de aencomste vande Heere van Dieden, die het commandement hadde van desen aenslach / door order ende het wijs beleyt vanden Doorluchtige Prince van Orangien. Ontrent de middernacht quamen van verscheyden plaetsen by haer sestien hondert mannen te voet / so wel vyer-roers als musquettiers ende halve spiessen / ende acht compagnien ruyters. eer sy aenvielen / om niemant onghelijck te doen / soo liet de Heere van Dieden de capiteynen bilietten trecken / wie de eerste aenval soude doen. Het eerste biljet viel toe capiteyn Ian Huygens: het tweede den Drossaert van Breford: het derde Monsieur diest: het vierde / Monsieur Marquet: ende het vijfde ende laetste / Monsieur Lawick, elck capiteyn onder sijn bevel 150. mannen hebbende. Pieter Mulder, ende sijne twee cameraden gingen voor uyt als een verloren hoop, ghevende de soldaten goeden moet / welckers herten een weynich begosten te flauwen / om datmen by-na te lange gewacht hadde: want eer de soldaten van alle quartieren ghecomen waren / ende dat de Heere van Dieden op de enterprinsse ghenoechsame order ghestelt hadde / soo begost den dach aen te comen / alsoo dat sy vreesden het soude te laet zijn: maer de ghenade gods / die den wysen stierman is vn alle militaire aenslaghen / gaf haer moet ende couragie / sulcx dat ons volck ten laetsten resolveerden aen te vallen: ende Pieter Mulder met sijn hamer voor uyt gaende / ghelijck gheseyd is / sloech en trock de palissaden neder / ende maeckte een entre door de selve. Weynich te voren / den vyant ziende dat het claer dach wiert / gheen onraet vernemende / liet de by-wacht aftrecken / ende gingen na hare logementen om te rusten. Sy waren qualijck in hare logementen / oft de alarm wiert subtelijck ghegheven: ende capiteyn Huygens de stadt in-ghecomen zijnde / maeckte den vyandt wacker / ende veeghde twee corps de guarden die by de entree ghelegghen waren / den beck af. Van daer gingh hy voort na de Gevangen Poort / alwaer hy drie rencontres kreech vanden vyandt / hebbende maer 40. soldaten by hem / want de rest hadde hy gelaten om de passagie te manteneren / ende de hoecken vande straten te besetten / op de vyant gheen volck soude connen by een brengen / ende den pas afsnyden. de alarm was so subijt / ende de vyanden so ver-rast ende verbaest / dat sy liepen suyselende herwaerts / derwaerts / ende haer eyghen volck qualick conden onderscheyden van de onse. Middeler tijt dat capiteyn Huygens aldus doend was met den vyant / so liepen Pieter Mul-

der, ende sijn cameraden / na Vulcan de smit toe / die niet verre vande En=
tre woonde / klopte hem om / ende riepen / de stadt is Geus: de smit uyt
sijn slaep verbaest comende / dede sijn deur open / nemende de grootste ha=
mers die in sijn winckel waren / ende sijn knechten met aller haest
na de Bruynsch Poort toe / sloeghen de sloten ende grendelen in stucken /
openende de poorte / doch tot de val-brugh comende daer haperdent / want
sy en konden de kettingh niet in stucken slaen: maer ten laetsten (ghelijck
hy selfs aen sijn meester een burger tot Amsterdam bekent heeft / daer hy
als een droochscheerder voormaels ghewrocht hadde: en noch een ander
aen D. Forbesius Minister vande Enghelsche kerck tot Delph / die de derde
man was die entreerden) datter quam een coghel van een stuck staende
op't bolwerck / dat op dese poort flancqueerde / ende schoot de keten in
stucken. O admirabele voorsienicheydt Gods. De brugghe nedervallen=
de / soo entreerden datelijck onse ruyters die voor de poort stonden. De
trompetters bliesen Tantara, de ruyters veeghden de straten / ende troc=
ken in battalie na de Marckt de Cap en Pied, mete hare pistolen in hare
handen gespannen. een deel vande vyant ende Spangiaerts verschrickt
zijnde / vluchteden om haer leven te salveren uyt de stad na de schant=
sen toe / ende de reste van ons voetvolck de ruyters volghende / besetteden
de wal / ende namen in alle de corps de guarden, braken haer pont-brug=
ghe in stucken / ende lietense dryden de stroom af naer Rees toe / ende bran=
den eenighe ponten ende sloepen die op het drooch over het water lagen.
De schantsen wierden over ghegheven met accoort. De stoot ende furie
over zijnde / so begosten de soldaten te plunderen / liepen inde Spangiarts
huysen ende winckels der officiers bitterste papen ende joden huysen /
doorsnuffelden de kloosters / braecken de beelden af / ende kregghen een on=
gelooffelijcken buyt: als namentlijk / een deel Graef Hendrick vanden
Berghs silverwerck ende bagagie: des Graven van Monte Cuculijs gelt
ende goederen. Veel rijckdommen van verscheyde capiteynen van ruy=
ters ende voetvolck: als mede den schat die des Keysers volck / ende de
Krawaten treckende na de Veluwe, aldaer achter ghelaten hadden tot bewa=
ringhe. Om te besluuten / het voetvolck heeft den roof ghedeelt / ende de
ruyters deelden rijcxdaelders mete hoeden vol. Maer `tghene meest re=
mancabel was (och rechtveerdighe God!) was dit: dat de kercke welcke
sy ghesloten hadden voor die vande religie / op dien sondach haer ghe=
vanghenisse gheworden is / tot dat de officiers den aenvolghenden dach
waren ghevanghen gesonden naer Arnhem, ende dat sy respondeerden
ende stonden voor het rantsoen van 1042. soldaten / die den naesten dach
met haer vrouwen ende kinderen over het water gheset wierden. Inde
Stad waren ses compagnien Spangiaerden / ende noch acht van andere
Natie. Daer bleven drie van des vyants capiteynen / ende 70. van hare
soldaten / ende maer neghen oft thien vande onse. Beneffens den buyt
ende ghevanghens / soo kregghen sy oock cleyne tonnekens met rijcx=
daelders ende pistoletten / die gheordineert waren ende daer ghelaten (soo
men seydt) tot betalinghe van haer legher: ses heele ende veerthien halve
kartouwen: elf kleyner metalen stucken van verscheyden kalderen / en=
de vier en twintich ysere stucken: inde tsestich duysen pont pulver: van

wapenen / als harnas / piecken / musquetten / ende vierroers voor wel 5000. man: veel meels / coorens / mitsgaders andere provisie ende Amunitie voor haer leger. In somma dese stadt die de Heere aldus in onse handen leverde / was haer Sedes Belli, en het magazijn van hare Oorloch. Och Heere als ic dese uwe heerlijkcke wercken overdencke / soo moete ick (af=treckende mijn penne van dit pampier) met vele anderen u prijzen ende lof singhen. Ghy hebt uwe oogen vanden Hemel nedergeslagen ende verhoort het ghebedt van uwe volck / ende van die stadt / die een toevlucht ende een soogh-voester was / oock selfs voor onse Natie / als ghetuygen can een Hartoginne van Engellant, inde dagen vande vervolginge onder de regeringe van de Coninginne Maria. Wel mogen wy singen met uwe heylighe Propheten: Wy hebben een vaste stadt, salicheydt heeft de Heere gheordineert voor wallen ende bolwercken, opent de deuren dat de Coninck de Eeren ingae. Laet ons voortaan op den Heer vertrouwen, want inde Heere Iehovah is eewige sterckte. Singet den Heere een nieuw liet, wat hy doet groot wonder: zijn rechter hant behout de overwinninge: de Heere heeft de poorten van dese stadt geopent voor ons, ende de achter deure van de vyanden ghesloten: daerom ghebenedijt sy de Heere de God Israels van eeuwicheyt tot eeuwicheyt. Amen. Amen.

Dese digressie ghemaect hebbende / ende latende Wesel aldus inghenomen: So keere ick wederom nae onse approachen voor den Bosch. Eer wy quamen om ons eerste galderie over te legghen / naer het cleyne eylandt voornoemt: soo was de capiteyn van zijn Excies garde zeer dangereuselijck in zijn voorhoofd gheschooten / dat hy een van zijn ooghen verlooren heeft. Daer ontrent was ooc dien treffelijcken ingenieur-capiteyn Oom Kees, sich te bloot ghevende / met een cogel van een vierroer doot gheschoten. ende capiteyn Clerck door beyde zyn beenen gheschoten in de sappe. Aende slinckerhant van den inganck deser galerie hadden wy een baterie van vier stucken / op dewelcke coronel Harewood door zijn hoet geschoten wiert / staende aende sijde van den Graef van Oxford. Ten eynde van de galerie begonnen wy voort te sapperen / ende een mijne te maecken in het eerste travers vanden vyant. In dien nacht als Sr Iacob Ashley lieutenant coronel van Generael Morgan de wacht hadde / soo ordineerde zijn Excie dat de mijne soude springen / ende dat Sr Iacob Ashley daer op aenvallen soude met sommighe officiers ende soldaten om den vyandt daer uyt te slaen: doch eer de myne sprongh / soo gaf hy een alarm om den vyant aen te locken nae onse mijne toe. De mijne dan gesprongen zijnde / soo viel hy aen met ontrent 60. musquetters ende pijckeniers ende capiteyn Couldwel soude hem met meer soldaten seconderen: int eersten sloegh hy den vyandt uyt een deel vande voorschreven travers / maer overmits ons volck open ende bloot stondt voor de twee bolwercken vande cleyne Schans / ende haer ander travers ende puntken voorseydt aende rechter kant / so mosten sy retireren inde mont vande galerye. Dese myne en dede gheen goede operatie / maer sprongh meer achteruyt als voorwaerts / doende ons volck meer hindere als den vyandt: sy wierp de aerde op het lichaem van Sr Iacob Ashley, sijn aenzicht brandende / ende quetsten hem aen sijn aerm met een stuck van een balck ofte sparre. Oock wierdt Monsieur Niels, sijn Excies ingenieur seer ghequetst / ende sijn been ghebroken.

Eenighe soldaten daer by staende om aen te vallen / wierden onder de opgeworpen aerde gelijck als begraven: des niet teghenstaende / dit voordeel kreghe wy / dat wy van't eynde der galerie conden sapperen / 'twelck de vyant merckende / ende vreesende dat sy overrompelt soudē werden / soo verliete hy't: ende meester daer van zijnde / so sappeerden wy voorts na haer ander travers aen de rechter hant / ende na het contreschāp vande kleyne Schans / daer een puntken van een halve-maen was / ghelijck te voren geseyt is. In dit eylandeken zijnde / soo maecten wy een batterie van twee stucken / om onse gaelderie te defenderen / ende te schieten op het bolwerck / daer wy de gaelderie over brengen soudē: ende daer maecten wy drie ofte vier guarden ende blinden / ende sappeerden tot aen de rant vande graft / ende begonnen soo onse tweede gaelderie te brengen over de graft vande kleyne Schans / na het punct an het bolwerck aen onse slincker kant: waer op vande voorseyde batterie / ende andere batterien dapper wiert gheschoten. Oock wierden nu en dan / eenige granaden van onse mortier-batterien geworpen inde hutten van beyde de schantsen dat het daverde / en dat haer de sparren / teghelen / ende het stof om de ooren vlogen. Aen de rechter hant van dit eylant / sappeerden wy voorts naer des vyandts travers / puntken / ende kleyne plancken brugghe / op dien sondach avonts / als de vyandt het gheheele eylandt quiteerde. Mijn Heere van Beverwaerd hadde het commandement over de guarden: ende is ghebeurt / eer sijn Ed. verlost was / dat hy met een ander sprack van sijn guarden / ende deselve met sijn stock op het stof teyckende / in welcken tijdt daer een koghel quam door de blinden / ende vloogh tussen sijn Ed. ende den ghenen met den welcken hy sprack / treffende een oudt soldat dat van sijn eyghen compagnie in't voorhoofd / soo dat hy voor sijn voeten doot viel: ende also escappeerde sijn Ed. (God zy ghelooft) een seer dangereusen schoot.

Den 28. Julij des nachts / viel den vyant in't hoornwerck vande groote Schans / op der francoisen approachien / doch wierdt strax te rugghe gheslaghen. Van des vyants zyde wierder een lieutenant ghevanghen / ende daer bleef een edelmans zoon / die ontrent het dorp Berkel woonde doot / behalven wel dertich andere / soo doode / als ghequetste.

Den neghensten ditto' als 't Regiment van Monsieur le Marischal Chastillon de wacht hadde in de fransche approachien / soo vielen deselve kloeckelijck op des vyandts hoornwerck, buyten de groote Schans: ende nae datse 'tselve een weynich ghedisputeert hadden / soo namen sy dat in. Den vyandt weeck te rugghe na het contreschāp van sijn schans / waer in hy opwierp tot zyn defensie een kleyn travers / van de contreschāp voorseydt / om de Francoisen hare approachien te beletten / ende schoten dapper daer uyt met vyer-roers / ende musquetten. Niet teghenstaende / sappeerden sy voorwaerts / maeckende batterien / blinden / ende traversen / tot dat sy quamen aen de cant van de graft van de groote Schants / daer sy oock hare gaelderie begosten over te brengen in des vyandts faussebray. De gaelderie over zijnde / soo heeft den vyande haer faussebray afghesneden / ende een kleyn travers daer in

kruys-wijs opgheworpen / om op onse werck-lieden inde gaelderie / die langs de blinde zouden comen / ende op de mineurs te schieten.

Den 17. Julij ontrent thien uyren voor den middach / de rijs-bosschen van het eynde onser gaelderie over de graft vande kleyne Schans gheleyt zijnde / ghelijck oock over de graft vande groote Schans; zo hebben onse soldaten / de palisaden onder het bolwerck vande kleyne Schans uytghetrocken / om preparatie te maecten tot het mynen. De Francoysen des nachts te voren / eer de heere van dieden haer verlostte / schermutseerden met den vyant / ende gaven dapper vyer op hem uyt de faussebraye, ende op het voorseyde travers. De Francoisen verlost zijnde / ende de heere van Die-dens regiment de wacht hebbende smorgens heel vroeck / op den 18. Julij / zoo quitteerden de vyant de groote Schans / achterlatende wat wijns / bier / ende andere provisie; oock een jonghen die in slaep was / ende een hondt. Des nachts daer aen / zijnde den 19. dito / als colonel Harewood het commandement hadde inde approchien by de kleyne Schans; soo quitteerde den vyandt / niet alleen deselve schans / maer oock een sterck travers, aende andere zijde van de graft na de stadt toe / dat hy wel zoude hebben kunnen disputeren: ende alsoo zijn beyde de groote ende de kleyne schantsen inghenomen. Sijn Excie liet datelijck batterien op beyde de schantsen maecten / namentlijck / op de punten vande bolwercken die na de stadt toelaghen; ten eynde deselve zouden spelen op de tenailie, de Vuchter Poort, ende de Halve Maen daer buyten.

Van het voorzeyde travers, ghelegghen aen de ander zijde vande kleyne Schans / op den dijck na de stadt loopende / begonnen wy voort te sapperen na een ander travers, dat de vyandt op den dijck ghemaect hadde tusschen dit eerste travers, ende de tenailie: maer de vyant zulcks merckende dat onse sappe naerderde / verliet dat ende retireerde na de tenailie toe. Meester gheworden zijnde van dese tweede travers, ginghen wy voort met onse sap, tot dat wy gheapprocheert waren aen de graft van de tenailie zelfs: Ende aldaer ghecomen zijnde / zoo heeft des heeren generael Veers compagnie van Schoonhoven, met eenighe andere compagnien die de wacht hadden / eer sy verlost waren door de Francoisen / lustich met den vyant ghevochten / ende middeler wylen wierden twee bies-bruggen over de graft vande tenailie gheleyt / ende eenighe musquet-korven opgheset / ons gheschut daer op schietende van alle batterien / soo ras als sy lossen condon. Dien nacht wiert een myne inde tenailie begonnen / die seer qualijck conde ghemaect worden / om dat de willige boomen ende wortelen / kruyswijs inde gront van de selve geleyt waren: niet te-min sy wiert voltrocken. de schantsen over zijnde / zoo liepen wy een Linie / ende de Natie verlostten malcanderen. Monsieur Chastilions regiment verlostte de Engshelchen / ende des volghenden daechs ontrent elf uyren / de Myne gespronghen zijnde / zo hebben de Francoisen (trachtende na eere) de tenailie met volontiers ende appointiers van qualiteyt bestormt / gaven een tijdt langh dapper vyer op malcanderen / onse stucken van alle batterien op den vyant spelende: maer om dat de myne gheen bresse en maecte om reden boven verhaelt / so was het seer moeyelijck om de tenailie te beklimmen: ende na dien den vyandt de selve met couragie mainteneerde / ende

volck uyt de stadt gebracht hadde tot versterckinghe vande garde / soo waren sy ghenootsaecht wederom af te wijcken binnen onse wercken / met verlies van wel 30. personen / soo doode als ghequeste / ende alsoo hielt den vyandt de tenailie noch in.

Den laetsten dach dat de Francoisen de wacht hadden / onder 't gebiedt van den Hertoch van Candale, (wederom een ander mijne gemaect / ende gesprongen zijnde) so zijn de selve om reventie te hebben / teghen den avont eer sy wierden verlost / noch eens aengevallen op de tenaille; Vochten couragieuselijck wel een half uyr langh met den vyandt / ende deden haer devoir om de tenailie stormenderhandt in te nemen / schermutseeden met den vyant spiese teghen spiese / wierpen de aerde op teghen den vyandt / ende setteden eenige musquet-korven daer op / maer den vyandt defenderende de tenailie hartneckelijc / so dat voor die reys de Francoysen met eenigh verlies van volck wederom daer uyt mosten scheyden: hebben nochtans soo veel te weghe ghebracht / dat de aerde ghekeert wierdt / ende twee of dry musquettiers logheerden op het rechter punct van de tenailie, om daer door te boren / ende het rechter punct vande tenailie af te snijden. Als de Francoisen verlost waren door de Walen van 't regiment van Graef Maurits / de vyant siende dat de sappe van de hoeck voortginck / en vreesende door de Walen overrompelt te werden / twee sormen alreede uytghestaen hebbende / quitteerde dien nacht sijn tenailie, ende retireerde nae sijn halve-mane buyten de Vuchter Poort.

Ontrent desen tijt wiert de Dies, die van de Bosch loopt / nae Crevecoeur met een dam ghestopt by de twee wint-meulens / op dat gheen water uyt de Mase als het hoogh was / in de graft vande stadt / ende het moeras en soude loopen / maer om het water uyt de graft ende t'verdroncken landt te malen. Tot dien eynde liet sijn Excie 34. Mathematijcke water-meulens stellen aen de kant van dese riviere / die met peerden omghetrocken wieden / ende veel waters opsoghen / dat lossende op hoogher landt / beneffens twee windt-meulens, die oock in abundancie t'water uyt het verdroncken landt maelden door sloten daertoe leydende.

Op den thienden Augusti sondt Grobbendonck twee soldaten (die boeren hadden gheweest) uyt de stadt met twee coppel duyven / ende brieven van hem ende anderen / aende Infante tot Brussel, oock met een paspoort aen schouten ende andere officieren / de selve belastende / datse dese boden souden op het spoedichste voort helpen: de meyninghe was als sy van Brussel weder keerden / dat sy de duyven souden opschieten / om hare brieven ende antwoorde inde stadt te brengen. Den eenen vreesende dat hy onse wacht niet en conde passeren / resolveerde aen onse syde te comen, dreychde / ende dwongh sijn cameraet / die onwillich was / dat hy moste met hem gaen. by onse wacht gecomen zijnde / riep hy aende schiltwacht; de officier die aldaer commandeerde / brocht haer smorghens by de Prins met haer brieven / den inhoud (soomen seydt) was dat hy de stadt niet langher / als drye weecken conde houden / ende by aldien daer-entuschen niet en wierd ontset / dat hy zoude ghenootsaecht sijn te accorderen:

ende derhalven versocht om binnen dien tijdt ontset te mogen worden / ofte de stadt soude verloren zijn ; waer mede syn Excellentie syn profijt dede.

Om nu voort te varen: De tenaille inghenomen zijnde / ghelijck voorseydt is / soo commandeerde de Prins een batterie daer op te maeken / van neghen halve kartouwen. Ende vande rechter hoeck begonnen wy een nieuwe sap langs de selve / na des vyandts halvemaen toe / voor de Vuchter-Poort legghende / maeckende onse approachien met oblijcque linien / keerende ende wendende: ende altijd als wy yet grondts ghewonnen hadden / maeckende blinden / guarden / ende batterien / om ons volck te beschermen / tot dat wy quamen op de kant van des stadts graft / even aen de plaetse daer de Dommel in de Vest valt / de selve boven drie hondert voeten breed maeckende. Daer begonnen wy den inganck van onse langhe gaelderie / om de selve door des stadts graft over te brengen / tot het bolwerck aen de slincker zyde van de Vuchter-Poort. Ontrent den inganck deser gaelderie / wierden ghemaect twee batterien / elck van twee halve kartouwen / om op de muyr van het bolwerck te schieten / ende op onse gaelderie te flanckeren. Van ghelijcken hebben oock onse stucken / staende op de tenaille, ghespeelt na de poort / ende op beyde de bolwercken / om te dismonteren des vyandts stucken / ten eynde de selve onse gaelderie ende wercklieden niet en conden beschadighen. Door het ghedyrich schieten van ons kanon / wierdt de muyr van het bolwerck aen de slincker handt soo ghebroocken ende vernielt / dat het by-nae montabel was / ofte beqaem om beclommen te worden / eer de blinde en 'trijs van het eynde onser gaelderie / tot aen het bolwerck was ghebracht.

Onder de tenaille wierdt een brugghe van plancken / ende een blinde daer op ghemaect / om te comen over de Dommel, in een plaets genaemt het Vuchter eynde. Op dat hoeckjen lants / wierden blinden ende een batterie ghemaect / om te dismonteren des vyandts stuck / welke sy ghezoncken hadden in haer halve-maen / ende in het bolwerck aen de rechter handt van de Vuchter-Poort, spelende seer danghereuselijck op onse gaelderie / ende wercklieden. Oock so is van dit stuck lants af begonnen onse tweede gaelderie / gaende nae de slincker flancq in het selve bolwerck / daer onse eerste gaelderie gingh na de rechter flancq: onse eerste ofte langhe gaelderie / ontrent dertich ofte veertich ghebinten gheavanceert zijnde / welke ontrent drie voeten van elckanderen stonden / ende alle onse guarden ende blinden verhooght / ende defensibelder ghemaeckt zijnde / soo begonnen wy vande blinde / die voor gaelderie was aen de slinckerhandt / een nieu sap na des vyandts halve-maen toe / makende cleyne guarden ende blinden / tot dat wy waren gecomen aen't contrescharp vande halve-maen / 'twelcke wy innamen / tot waerteecken dat de sergiant genaemt Coxe, van Mr Veers compagnie van Schoonhoven, met een yseren dorsch-vleugel geslagen wiert: oock wiert alhier Mr Miles generael Cicils vendrager / die hem selven seer cloeck droech / doot geschooten. Het contrescharp in hebbende / soo wierder een brugge over de graft gheleyt / om te mineren in het fundament van die halve-maen. In dese sap heeft capiteyn Clarke een hooghe garde / seer dienstich tot defensie

vande onse / ende offentie vanden vyandt ghemaect.

Op den 15. Augusti inde nacht heeft den vyandt een aenslach gehandt op onse trenchen ontrent de kleyne wintmeulen by Coudewater, trachtende de selve deur te steecken / ende onse approachen onder water te setten: Om dit wel uyt te voeren / so heeft den Gouverneur Grobbendonck 150. vierroers uyt de stadt ghesonden met spaden / welcke steels-wijse snachts tuschen de Petlaer Schants ende Graef Ernest quartier door onse binnen linie / daer de wercken niet opghemaect en waren / quaamen sluypen tot onse buyten linie toe by de kleine meule, ghelijck te voor gheseyt is / ende nae dat sy eenighe vierroers achter een sloot ende eenighe boomen gheleydt hadden / so begonnen sy te wercken met haer spaden om het retrenchement door te steken / ontrent 30. voeten langh ende twee voeten diep / om het water den loop te gheven twelck gheschiede niet verre van het hoornwrck daer Graef Hendrick vanden Berghes volck hadde meynen door te booren / maer de sentenel van capiteyn Broghs compagnie / oft eenighe soldaten van dien / inde naest ghelegghen redout de guard hebbende / ontdecktete / ende gaf vier op haer. Onse ruyters niet verre van daer oock de wacht hebbende / ende den alarm hoorende / quamen mede datelijck / om den vyandt te chargeren / dien volgens verlieten sy haer werck ende liepen nae het andere volck dat sy in ambuscade ghelaten hadde / ende vier ghevende op onse ruyters schooten dootd een corporael / en questen noch twee ofte drie anderen. Onse ruyters en conden niet daer by comen van weghen het moereas / ende de slooten / die daer ontrent laghen. Sy lieten achter eenighe spaden / met een oudt paer schoenen / ende reterden over het verdroncken lant inde stad / wel twee engelsche mylen van die plaetse / daer sy ons retrenchement hadden begonnen door te steecken: Indien sy maer een half vierendeel uys langher hadde moghen doende zijn / dewyle de trenchen niet meer dan twee of drie duymen boven het water stondt / voorwaer sy souden gheeffecueert hebben 'tghene sy voor hadden / ende een zee waters in Graef Ernest approachen inghelaten hebben.

Op saterdach s'nachts had den lieutenant coronel Sr Edward Veer zaliger / het commandement ende de wacht inde approachen: op Saterdag den neghentienden / een weynigh tijts te voren dat hy soude verlost worden / quam sijn Excellentie (die menichmael sijn persoon hasardeerde) om de wercken ende de galerie te besien. Den lieutenant coronel Veer voornoemdt ginck met de Heere Prins om hem de blinde ende de sap te thoonen; Daer na sijn afscheydt nemende / begaf sich na de companien die afghetrocken waren / ende hem stonden wachteden ontrent de cleyne Schansse. Maer dewijle hy met Sr Thomas Conway afginck / soo quammer door de blinde een ongheluckighe kogel / ende schoot hem van achteren in sijn hooft / dat hy plat neer viel op sijn rapier. Ghebracht zijnde in sijn quartier ende logement riep hy den Heere aen / dat die was sijn schildt, sijn bolwerck, sijn toeversicht; dat hy hem uyt ghevende wilde vergeven alle sijne sonden om des bloedts ende verdiensten Christi wille / dat hy niet begeerde / noch inde hemel / noch op der aerde / dan Christum alleen: en veel andere troostelijcke woorden / tot bewijs van een

Godvruchtighe resolutie spreekende / so is hy vier daghen daer na gestorven. Ende gelijk sijn extraordinaris valeur ende dapperheyt / so groot als in een Overste vereyscht soude connen worden / den onsen wel bekend was / wierdt oock sijn doot beklaecht by de Heere Prince, ende andere Oversten in't legher.

De heere Generael Veer, de Graef van Oxford, verscheyden capiteynen / officiers / voluntiers / ende adelborsten van qualiteyt / die op sijn begravenisse te Bommel hadden gheweest / wederom comende / soo hadde dien nacht des heeren Generael Veers regiment de wacht inde approachien: ende een seer eerlijck ende valliant Edelman / ghenaeamt Mr Mollinax, die des lieutenant colonels sweert dien dach voor sijn Lijck ghedraghen hadde / gaende om te zien de sap na het contrescharp van des vyants halve-maen / wierdt oock gheschoten door sijn [Dgye?] / ende volchde alsoo den lieutenant colonel door den wegh van alle vleesch / ende wiert twee dagen daer na by den lieutenant colonel te Bommel begraven. De Heer Generael Veer commandeerde dien nacht zelfs / ende hadde alle sijn Officiers ende soldaten vaerdich / om den vyant datelijck te repulseren / so sy op onse werck-lieden ende sappers hadden uytghevallen / ofte yets geattenteert om ons gaelderie in brant te steecken. Capiteyn Rookwood, als de oudste van sijn regiment die daer was / executeerde sijn bevelen met kloeckheyt ende discretie: hadde sijn hant-granade-soldaten by de werck om den vyant te offenceren / ende gaf order dat de musquettiers van alle quartieren ende flancken / geduyrichlijck souden schieten op des vyants bolwerck ende halvemaen buyten de Vuchter-Poort, om dat onse werck-lieden ende sappers dies te veyliger mochten wercken ende avanceren / soo inde sappe / als inde gaelderien. Hy liet oock altemets een canon schoot vlieghen / daer sy des vyandts musquettiers ofte / vyer-roers / op ons volck saghen schieten / om den vyant te onderhouden. Boven dien liet hy als nu als dan eenighe handt-granaden in haer halve-maen werpen / ende eenighe groote vande mortier-batterie inde stadt spelen. Niet te ghenstaende so heeft de vyant uyt de slincker hoeck van sijn halve-maen / eenighe hant-granaden op ons blint (die aldernaest ghelegghen was) ghewerpen / ende deselve in brant ghesteecken / ende door dien het van drooghe rijssbosschen was / so gaf het een groote vlamme: doch de zorghe ende wackerheyt vanden Heere Generael Ver was zoodanich / dat hy stracx eenighe soldaten met schuppen commandeerde / om aerde ende water daer op te werpen / sulcks dat het wiert uytghebluscht. gheduyrende desen brant / gaven wy ende den vyant dapper vyer op malcanderen / ende de stucken speelden op haer halve-maen / uyt oorsaeck dat den brandt zoo veel lichts gafg. wy wierpen oock hant-granaden in haer halve-maen / ende betaelden haer also met haer eyghen munte: doch 'twas seer goet dan den wint zuytwest / ende niet noortwest / ofte uyt den noorden waeyde / want als dan souden alle ons blinden die vol rijss waren / lichtelijck in brant geraeckt hebben / ja onse langhe gaelderije zoude perijckel van brant geleden hebben: Immers desen nacht / ende den naesten dach / zijn onse wercken ende gaelderie wel gheadvanceert. Daer wierden alle nachten ende dagen wel drie ghebinten aen de gaelderie ghewonnen / tot dat ons

Regiment de wacht wederom hadde. Doe was de Graef van Oxford ghe=maeckt lieutenant colonel inde plaetse van Sr Edward Veer zaligher / en=de commandeerde inde approachien. De brugghe gheleyt zijnde over de graft van des vyandts halve-maen / zoo begonnen wy te sapperen inde rechter hoeck van dien / ende maecten een blindt boven / tusschen den vyant ende ons: ende eenighe musquettiers daer in gelogiert hebbende / zo begonsten wy een myne inde halve-maen te maecten / 'twelck qualijck om doen was / van wegghen de willige boomen ende wortelen die cruyswijse in 't fundament vande halve maen lagen. Weynich voor den avont ontdekten wy een ingine, die achter des vyandts halve-maen lach / inde graft op een blote / soo dat het scheen dan vyant wat vreemts in zijn hoofd hadde / om onse gaelderie in brant te steecken: om dit te voorkomen / so wiert daer een schuyt van de onse rontom ghebracht inde graft vande halve-maen / daer in de Graef van Oxford ordineerde acht oft thien kloecke soldaten met pistolen / ende corte houwers / om op den vyant te vallen / by soo verre sy met hare vyer-wercken yetwes hadden gheattenteert / ofte die aen de gaelderie vast ghemaect. De vyant merckende dat wy een oo=ghe in't zeyl hadden / liet het achterwege blijven. De voorsz Graef comman=deerde oock dat onse musquettiers van alle guarden ende flancken / alle dien nacht gheduyrichlijck souden spelen / ende altemets een canon-schoot of twee doen / om den vyant te onderhouden / ten eynde onse sappen ende gaelderie dies te beter mochten voortgaen / ende wierpen soo nu / als dan / eenighe hant-granaten in haer halve-maen. Desen nacht (hoewel het klaer maen-schijn was) heeft men het rijs van het eynde onser ande=ren gaelderie in't Vuchter eynder over de graft gheleyt / tot aen het bol=werck toe / ende daer wiert maer een man (Godt zy ghelooft) gheschoten / ghelijck de capiteyn van de timmerlieden die daer present was / ghetuy=ghen can: ende by ons inde gaelderie wasser maer een soldaet dien nacht gheschoten / van capiteyn Schippons compagnie. Dese nacht oock wacht My Lord Craven, wiens kloeckheydt / weerdicheydt / ende milddadicheyt tot My Lord Wimbeltons compagnie ons wel bekend was / ende waecte drie nachten inde approachien: te weten / dien nacht ende dach met de Graef van Oxford: de naeste met Generael Cicils regiment / doe hy ons verlost: ende de derde / met Generael Morgans regiment / 'twelcke apparentelijck sijn zieckte veroorsaecte. In dese belegeringe waren oock noch twee edel Hel=den / te weten / My Lord van Doncaster, ende My Lord Feelding, die wapenen droeghen onder Generael Cicils compagnie / haer selven minichmael ha=sarderende.

De vyandt hadde in het bolwerck aen die slincker hant vande Vuchter-Poort een half kartouw ghesoncken / die door onse twee gaelderie dick=mael schoot / ende eenighe ghebinten in stucken sloech / doch een Engelsch capiteyn een voluntier (diens naem my is vergeten /) zijnde een treffelijck conestabel / schoot twee of drie schoten van onse batterie in't Vuchter eynde / even in het schiet-gat van des vyants stuck / ende heeft het zelve ghe=dismonteert / ende doen swyghen / alsoo dat onse wercklieden daer na met meerder sekerheydt / ende minder perijckel wrochten. Den tijt dat de wacht zoude verlost worden / ghenakende / so heeft den Graef van Oxford den vyant

een alarm ghegheven / om een proef te nemen / er de zien wat sy doen soudentot dien eynde brocht hy eenige musquettiers van mijn Heere Veers compagnie van Dort, tot het blint van des vyants halve-maen voornoemt / daer sy vyer op malcanderen gaven / ende begonnen door `tblint te vechten / pieck tegen pieck: den vyandt wierp steenen / ende eenighe hantgranaden onder ons volck. Wy hebben insgelijcx door een soldaet van capiteyn Rookwoods compagnie wel 14. handt-granaden inde halve-maen geworpen / welcke den vyandt deden retireren / ende roepen / guarda, guarda: ende so haest de granaden waren gheborsten, quamen sy met aller haest tot het bovenste van de halve-maen / om op ons volck vyer te geven / ende haer hoofden ende lichamen thooende / so sneuvelden altemet een of twee van haerlieden te gelijk van onse blinden ende guarden / die daer op speelden e/ ende van onse batterien die daer op schoten: dit ghedaen zijnde / soo wordt hy verlost / ende marcheerde na sijn quartier toe.

Aen sijn Ghenade Graef Ernest zyde /wiert op den 29. Augusti het rijs / ende plancken van het eynde harer gaelderie over gheleyt tot aen des vyandts hornwerck, de myne ghemaect / ende den treyn daer toe gheleyt zijnde / soo gaf Graef Willem last / dat de Vriesen ende Schotten soudenaenvallen om dit hornwerck in te nemen: de myne ghespronghen zijn / so vielen sy aen met groote couragie / ende gaven den vyant ende ons volck dapper vyer op malcanderen / onse stucken so haest als sy lossen ende laden conden van alle batterien / schietende op des vyants hornwerck / halve-maen / en stads muyr / dit gevecht duerde wel drie vierendeel uys. In desen storm die tot driemalen toe lustich hervat wiert / heeft den vyant hem so heftich geweert uyt sijn halve-maen / ende vande stadts wal / dat ons volck genootsaectt waren voor dien tijt te retireren binnen onse wercken. In dese drie stormen gelijc de borgers daer na bekent hebben / heeft den vyant veel volcx verloren: en wy wel 30. mannen / behalven de gequetste: Onder andere is capiteyn Ramsey, en daer na Caiteyn Hatton gebleven. Een ander myne gemaectt ende gesprongen zijnde / kreech ons volck dese avantagie / dat sy de aerde opwierpen tegen den vyant / en logeerden eenige musquettiers in't bovenste van de rechter hoeck van haer hoornwerck / van waer sy begonnen te sapperen na des vyants halve-maen toe / enb maecken een blint / `twelck d'oorsoeck was dat den vyant op de 21. Augusti / syn hoornwerck quiteerde / ende retireerde alsoo binnen sijn halve-maen. Op den 23. Augusti waser een alghemeyn dancksegginge / en een heerlijcke triumph in ons leger / om de veroveringe vande stad Wesel.

Op den eerst Septembris / zijn Mr Stakenbroeck, Lieutenant Generael vande Cavallerie, ende den Hertogh van Bouillion, met thien compagnien ruyters, verscheyden musquettiers uyt alle compagnien / so Duytschen / Engelschen / als Francoisen / met drie velstucken / uyt onse quartieren tegen den avont getrocken / naer een stedeken ende casteel gelegen in Brabant / genaemt Endoven, om den vyant die aldaer lach met eenige chaloupen en loerde op eenige gelegentheyte / om ons retrenchement door te steken / te verrasschen / ende een camisade te geven; maer veradverteert zijnde van onse comste / speelden sy haesop: Den Hertogh joeghse na / omcingelde haer / ende sloeghen by-na wel tseventich van haer doot: de rest die haer selven niet en conden salveren met wech loopen / riepen om quartier:

maer om dat sy in geen Soldaten dienst waren (gelijc men zeyde) en alleen by die van Vlaenderen aengenomen / om dit exploit t'effectueren; so woude den Hartogh haer qualick quartier geven: doch ten laetsten vermorwet zijn= de door haer bidden en smeucken / so broch hy 160. van haer in des Princen quartier ghevangen: ende uyt het kasteel brochten ons volck vier mor= tiers ofte petards / gemaect van eycken plancken / wel vijf oft ses dudymen dick / ende met dick yser gevoert / dar het pulver zoude in leggen / ende de mont met steenen / die sy op het eynde van haer sloepen zouden geset heb= ben / ende op onse retrenchement ghelost / om daer inne een scheure ofte bresse te maecken / op dat het water mochte door-breecken.

Op den vijfden Septembris was het rijs over gebracht van het eynde onser langhe galerie / tot aen het fundament van het bolwerck / ende de mineurs begonsten een myne te maecken door de steenen / ofte muyr van het bolwerck: doch overmits de vyant een stuck hadde ghesoncken in de halve-maen by de graft / dat juyst in't gat vande mijne schoot / soo dat het heel dangereus was om te mineren / te meer / na dien twee mineurs inde mont van 't selve doot gheschoten waren / soo wierden de andere mineurs schuw / ende wouden qualick daer aen / oft daer most een blint van't eynde vande gaelderie ghemaect worden / tot aen het bolwerck toe: evenwel warender drie Engelsche soldaten van mijn Heere Veers compagnie van Schoonhoven, met namen Ian Schot, Willem Lee, ende bysonderlijck Richard Priesman, die in Engellant hadde geleert mineren / ende kool-putten t'onder= setten / dit dit werck aennamen: ende (desen prijs wil ick haer gheven) sy hebben 't volbracht / dat hare myne ghespronghen zijnde / de beste operatie van alle mynen voor den Bosch ghedaen heeft.

Dus verre van ghecomen zijnde op Zondach 'snachts / den 9. Septem= bris / Sr Iacob Ashley lieutenant colonel van Generael Morgans Regi= ment / het commandement inde approchien hebbende / so wiert de myne in des vyants halve-maene buyten de Vuchter-Poort, met groote moeyte vol= trocken. Op maendach smorghens vroech eer de myne sprongh / sondt hy een sergiant met ses musquettiers / op het bovenste van de halve-maen / om den vyant een alarm te gheven / ende te locken na onse myne toe / ende ghedaen zijnde / wederom af te vallen / op dat ons volck geen perijckel van de myne souden lyden. De myne gesprongen zijnde / dede weynich effects / om redenen voren verhaelt / en maeckte geen groote bresse in haer halve-maen. Na dat de myne ghesprongen was / so wiert den vaendragher van Sr Simon Harecourt ghecommandeert met 30. musquettiers te vallen op de top vande halve-maen / ende vyer te geven int midden onder den vyant / 'twelck hy gedaen heeft. De vyant des niet tegenstaende / en weeck niet / denckende ons volck aen te locken / tot ontrent twee van hare mynen / die sy voor ons volck gekoockt hadden om te springen. De mijnen des vyants gesprongen zijnde / so viel Sr Iacob Ashley haer aen / ende gaf order aen Sr. Symon Harecourt dat hy soude insgelijcx aenvallen / om sijn vaendrager te se= conderen met noch 50. musquettiers en pieckeniers. De vyant hielt het een goede wyle tijds teghen / ende woude niet ruymen / tot Sr Symon Harecourt hem sloech tot den ingangh toe van sijn halve-maen / by de kant vande graft / ende aldaer wisselden zy haer koghels / ende quamen malcanderen

so nae /dat spiesen tegen spiesen vochten. Nae dat de vyanden dien inganck een tijt lang gemainteneert hadde / so wierden sy daer gejaecht lancx de sijde vande graft tot een travers dat op geworpen was ontrent 60. treden vanden inganck der voorschreven halve maen / en alder een wynigh resistentie doende / soo retireerden sy lancx de kant vande graft nae St Jans Poort toe / ende quamen binnen de stadt. Dit ghedaen zijnde / bleeft hy selfs met zijn soldaten staen inde inganck vande halve maen / om die in te houden tot dat den dach aen quam / ende tot dat ons volck op het bovenste van haer halve-maen gelogeert was / daer sy den vyant meest offencie condon doen. Dit was het eerste werck dat realiter gedisputeert wiert / en stormender handt inghenomen. In dit gevecht is Sr Symon Harecourt vijf mael geschoten / ende gesteecken door zijn cleeren / ende nochtans (God sy gelooft) quam hy onverseert daer af met eeren. De halve-maen ingenomen zijnde / so quam zijn Excie aldaer om te sien hoe dat het was afgheloopen / ende om order te gheven wat sy voorts doen souden / danckte Sr Iacob Ashley ende Sr Symon Harecourt ende alle andere officiers / vereerende eenige soldaten / die haer vroom ghedragen hadden met een goet stuck ghelts / ende aldus is de halve-maen ingenomen / ende de vyant binnen de stadt gesloten.

Tegen den avont-stont quam de lieutenant colonel Sr Herry Harbourt met mijn heere Veers tweede compagnie van Schoonhoven met syn eygen ende de compagnien van capiteyn Gouldwel, capiteyn Abrialls, ende capiteyn Nelsons, om Sr Iacob Ashley te verlossen. De gaelderie dan 91. ghewonden binten langh over gebracht zijnde / so isser een blint ghemaect / ende daer zijn rysen ende plancken geleyt van het eynde onser galerie tot aen het bolwerck toe. De myne in het bolwerck / ende de treyn ghereet zijnde / kreech Sr Henry Harbourt last van den Prince, om het springen vande myne aen te vallen: doch syn Excie so wel barmhertich als valliant / gaf hem te voren dese order / dat hy zoude zien hoe de vyant zich houden wilde: ende by aldien onse soldaten het bolwerck zouden innemen / ende daer van meester worden / dat hy nochtans haer soude doen retireren inde gaelderie tot naerder last. De myne dan op dijnsdach des morgens vroech den 11. Septembris 1629. springende / nam goet effect / ende wierp op vele aerden / steenen / sparren / ende stof inde lucht / omtrampenerende onse galerie wel twee roeden ver / ende maecte een bresse, datmen daer op ghemackelijck klimmen conde: dien volgens Sr Henry Harbourt, om des Princen commandement na te comen / gaf last dat capiteyn Abrialls sergiant met 15. musquettiers eerst op de bresse soude aenvallen / en dat capiteyn Nelsons lieutenant / met noch 30. musquettiers de sergiant soude seconderen: oock dat capiteyn Gouldwel, als oudste capiteyn / die aen het eynde van de gaelderie stont / de spiessen zoude aenleyden. Alles dus geordineert zijnde / so viel ons volck op het bovenste vande bresse, ende gaf vyer in het aengesicht vanden vyant: onse musquettiers schoten van alle guarden ende flancqueringhen: 't canon ende stucken donderden van alle batterien / 'twelck den vyandt soo verbaest maecte / dat hy retireerde van het bolwerck over de trenche / daer het afgesneden was langs de borst-weringhe na de Vuchter-Poort toe. Dit ghedaen zijnde / bleef ons volck staen op de bresse in het bolwerck / tot dat sy al haer bandelieren ghelost hadden.

Doen de Sr Herry Harbourt (om zijn last te volbrengen) ons volck retire= ren binnen ons galerye. In dit gevecht op de bresse bleef de Sariant van capiteyn Abrial als hy aenginck / ende daer wierdt gheschooten door zijn [Dgye?] / een seer cloeck ende vaillant edelman ghenaamt Monsieur Browne van colonel Harewoods compagnie die binnen de Bosch ontrent dry weken daer nae gestorven is op het bedde van eere / ende soude vdrager geweest zijn van coronel Harewood compagnie haddem hem de Heere zijn leven ge= spaert. Ons volck vant bolwerck afghecomen zijn / so quam de vyant sulcx siende wederom daer op / en heeft in de bresse een cleyne borst-weringe met aerde ende rijs tot zijn defensie opgheworpen: maer onse twee halve kar= touwen / die aen het rechter eynde van onse galerye laghen / bonsten daerop so dat haer aerde ende de rys inde lucht vlogen / de hoofden van hare piec= ken die daer achter stonden tot defensie van haer wercklieden afscherende. Dit causeerde een schrickelijcke alarm inde stadt / alsoo dat de clocken luyden / de vrouwen ende kinderen schreyden / de burgerie ende papen met menichte nae de Gouverneur toe liepen; segghende / dat het aut nunc aut nun quam tijt was te luysteren nae een bequaem ende honorabel accoort / tot de behoudenis van haer goed ende leven; onse soldaten daer-en-tegens ver= hoopten dat sy dien dach de stadt stormender hant innemen souden / de blauwe sacken vande Boschsenaren uyt schudden / ende flueel ende satijn met de lenghte van hare spiesen elcanderen toe meten. Maer Grobbendonck luysterende naer het versoeck vande burgerie en papen / om dit alles te voorkomen / en bloetstorting te vermyden / streeck zijn zeyl / ende quam met de Bisschop / Abt, en eenige officiers / op de borst-weeringhe vande Vuchter Poort, sloegh aldaer een parley: ende hostagiers aen beyde syde gegheven / en ghenomen zijnde / soo heeft men van dien tijt af beginnen van het accoort te handelen / twelck ghetroffen zijnde / so heeft den vyant dese stadt verlaten / ende / aen zijn Excie overgegeven op de 17. Septembris Anno 1629. Och dat wy wederom dien Godt behoerlijck eerden / die ons so heerlijkke vic= torie verleent eheft / ende dat de consideeratie van dese zijne grooter goeder= tierentheydt ons leyde tot bekeeringhe ende boetvaerdicheydt. Tis waer o Heere ghelijck de paep predichten / dat ghy de vier elementen / vier / water / aerde / ende lucht bevolen hebt voor ons te wercken / ende te vechten in dese beleegheringe / ghy zijt de God der geloovigen van eeuwigheyt tot eewic= heyt / uwen stercken / ende wtgghestreckten arm heeft ons geholpen / ghy zijt onsen leytsman gheweest / ende hebt ons het spoor gewesen / uwe providen= tie heeft ons omcingelt als een vast bolwerck / uwe bescherminghe heeft ons genadelijck behoedt / ende bewaert in duysent perijkelen. De ervarent= heyt (o Heere) heeft ons overtuycht vande waerheydt uwes woorts wan= ner duysent vallen aen uwe syde ende thien duysent aen u rechterhant soo sal het u doch niet treffen. Ende aldus o Heere nae dat de vyandt uyt de Veluwe gevluht was / hebt ghy onsen Generael dit jaer met een absoluyte victorie gecroont / en hem / zijne oversten / en ons allen met eere t'huys ge= sonden: daerom niet ons Heere, niet ons, maer uwen naem geeft eere om uwer genade ende waerheys wille van nu aen tot inder eeuwichheyt. Amen

Staet ende Ordre van des Vyandts Guarni-
soen, soo als dat na gissinghe uyt 's-Hertoghen-
Bosch ghetrocken is op den 17. Septembris, 1629.

Des morgens isser eerstelijck voor de waghens henen
gemarcheert een trouw van 50. ruyters / en oock on-
trent 50. soldaten te vovet / soo musquettiers als vyer-
roers.

Daer na zijnder ghevolcht ontrent duysent wagens ende
karren: een derdendeel hadden op ziecke ende gequetste Sol-
daten: de andere voerden de vrouwen / kinderen / ende oock
ghesonde soldaten / welcke toesicht hadden op haer goede-
ren ende bagagie. Daer waren ten minsten by de 450. ziec-
ken / ende ghequetste soldaten / ende oock wel so veel gheson-
den / die ten deele op de waghens saten / ten deel tusschen de
divisie vande waghens / ofte ter zyde van de waghens / altemet
twintich tsamen / altemets niet meer dan twee of drie t'effens /
eenighe met en andere sonder gheweer gaende.

Ontrent de clock elf uyren / quamen de Iesuiten, Priesters,
ende andere Papen, een deel op waghens rydende / 'tander
deel te voet gaende. Middeler tijt dat sijn Excie het middach-
mael was gaen houden met de Coningh ende Coninginne
van Bohemen / ende vele andere Heeren ende Joffrouwen / die
in twee tenten van sijn Excies stonden / om den vyant te sien
uyt trecken : soo quam Grobbendoncks des Gouverneurs
huysvrouwe / die onlangs uyt het kinder-bedde ghecome
was / met haer dochter Appermonts vrouwe / ende haer
minne met haer kindeken op haer schoot / sittende in het
voerste deel van hare koetswaghen. Den Generael Morgan,
ende andere fransche ende duytsche heeren groeteden haer /
ende hielden haer koetswagen staen voor syn Excies tenten /
tot dat hy van syn maeltijdt wederkeerden / ende doen quam

sijn Excie haer salveren / ende eenighe discoursen met haer ge=
houden hebbende / zeyde hy haer adieu / ende sy gingh voort.

Tegen den avont-stont quam Grobbendonck de Gouver=
neur selfs / marcherende in t midden van sijn troupen / hy
bleef langh achter om dat sijn canon ghesoncken was in de
moerasschige aerde / so dat hy't niet en cost afbrengen: en de=
wyle het seer laet begost te worden / so heeft de Prins Monsieur
VVits by hem ghesonden / om hem aen te seggen by aldien hy
syne stucken niet en conde voort krygen / dat hyse hem soude
nasenden / ofte met schepen na Antwerpen doen voeren.

Hy hadde sijn guarnisoen in drie divisien gheordineert.
D'eerste waren de VValen, bestaende in vier vendelen / on=
trent 350. so pieckeniers als musquettiers / ende vyer-roers
sterck zijnde.

De tweede / vijf compagnien bourgonions, 't beelt van een
L. Vrouwe met een kint in haer vendelen voerende / ende
waren by gissinge ontrent 400. mannen.

De laetste ende grootste divisie / was van Hooghdudytschen,
marcherende met 13. vendelen t'effens / in t midden van haer
pieckeniers / ende waren ontrent 750. sterck. Sy marcheerden
ghelijck als haer maniere is 12. voeten van malcanderen in
haer gelederen / ende hadden veel vyer-roers onder de mus=
quettiers gemenght.

Dese drie divisien ofte batalions, waren met haer officiers
wel vijftien hondert sterck. De Gouverneur marcheerden
in't midden / tusschen de Burgonions, ende de Hooghduytschen,
op een wit paert / een doncker laecken casack ende broeck
aen hebbende / meet een root cruys in de slinker schoot van
syn casack / gaende voor-by de koetswaghen vande Conin=
ginne / salveerde haer / ende na dat hy hare Majesteyt een
weynich aengesproken hadde / so volchde hy sijn troupen.

Het voetvolck wech gemarcheert zijnde / soo volchden drie
compagnien ruyters in de arrieregarde. De eerste was on=

trent tsestich sterck. De tweede / tseventich. De derde tneghen=
tich : alle wel gemonteerde / ende gewapende cloecke mannen /
met roode cherpen rontom haer lijf hebbende.

Het getal daan van't cloeck volck uyt marcherende in haer
divisien ende ghelederen / namentlijck / de twee en twintich
vendelen / mitsgadeers de gene die te voren met de waghens
ghegaen waren / bedroech na gissingen onbtrent 2000

De drie compagnien ruyters / ende die voor henen met de
waghens waren gemarcheert 300

De ziecken ende ghequetsten / die de wagens voerden / met
die inde stadt / ende gasthuysen achter ghelaten waren /
ontrent 700

Summa totalis 3000

Eenighe geloofweerdige ende treffelicke burgers van de
stadt seyden / dat sy gheduerende dese belegeringe aen offi=
ciers ende soldaten verloren hadden / wel 1600

Volghens de articulen van accoort / hebben sy drie heele
kartouwen / drie halve / ende twee mortiers uyt de stad met
haer ghevoert / ende dit is soo veel / belangende de staet ende
ordre des vyants guarnisoen uyt den Bosch marcherende.
Resteert nu / dat wy spreecken van eenighe saecken binnen de
stadt.

Voor eerst / soo isser een bootsgheselle / die op de weerhaen
vande St. Jans kercke / een Orangien vlagge geset heeft / tot
een teycken dat de stadt Geus was.

Op de wallen hebbense achter ghelaten twee en dertich
stucken waer van drie waren halve kartouwen / de andere /
metale en ysere stucken.

Inde Kruys-Broeders klooster / was een beeldt van Chri=
stus, ende vande Maghet Maria ghemaect. Den Bisschop
vanden Bosch knielende tusschen beyden / met d één wy=
sende op de wonden Christe, met d ándere / op de borsten van

de Maget Maria. Daer by stont dit Latijnsche schrift.

Positus in medio, quo me vertam, nesco.

Hinc pascor a vulnere, hin lactor ab Vbere.

Dat is: Staende in't midden en weet niet aen wien ick my keeren sal: Aen d'een zyde worde ick gevoedet door de wonden, aen d'ander zyde worde ick ghesoocht door de Borsten. Inden tijdt vanden Tresues, wasser een Hollander / die om den Bisschop uyt dese twyfelmoedicheydt te helpen / een hout-kool nam / en daer onder schreef dese woorden:

O arme Sot, Keert u tot God.

Een wyle tijts eer de stad overgegeven wiert / wasser een paep in het choor van dese kerc daer dese schilderie stont / sittende in een papen gestoelte / en lesende in een van hare mis-boecken. Dewyle hy in syn superstie besich was / quam daer een groote granade / geschoten uyt onse mortier / en viel juyst op den paep in't gestoelte daer hy sat / scheurde hem sijn boeck / ende ghestoelte / in duysent stucken / datmen qualijck een lidt van hem vinden conde / achterlatende alleen de verruwe van sijn bloedt / die tot nu toe aen de muyr staet / tot een gedachte= nis voor de nacomelinghen.

Boven Sint Jans Poort staen gheschreven in vergulden letteren / dese navolghende latijnsche woorden.

Hanc Portam Civesque tuos, Arasque, Foresque, custodi dilecte Deo Patrone Iohannes.

Dat is :

O lieve Patroon Iohannes, bemint van Godt, bewaert dese Poort, uwe Borgherie, onse Altareen, ende onse Deuren. Maer de Silvere Sint Ian, die Ooren hadde / en niet en hoorde / die Ooghen hadde / en niet en sach : die Mondt hadde / en niet en sprack : die handen hadde en niet en voelde / (soomen zeydt) / wiert in een kist wech gevoert / en hyen conde haer niet helpen.

Want 'tis God die de grendelen onser poorten vastmaeckt /
ende 'tis vergeefs / so de Heere de deure van 't huys niet en
bewaect.

Boven de Poort van een nonnen clooster / staen dese
woorden in't latijn gheschreven.

Hac ne vade via, nisi dicas Ave Maria

Dat is :

En gaet dese wegh niet / ten zy dat ghy seght / Ave Maria,
Weest ghegroet Maria.

Nota: Ghelijck als binnen Oostende, de vyandt een halve
kartouw-cogel schoot / juyst inde mont van een van onse heel
kartouwen / dat de twee kogels tsamen slaende / vyer sloegen
onder de losse pulver-coorens / die niet met de bosch stroo op
gedreven waren / waer door ons kartouw afgingh / ende bey=
de de kogels weder sonden na de vyant toe : Also oock is het
nu voor den Bosch ghebeurt ; dat een van onse musquettiers
gelost hebbende / de vyant wederom schoot een kogel / juyst in
de boor van syn musquet / dat een stuck van't loot weder=
om het laet-gat uyt quam : en also heeft dese soldaet door de
voorsienicheyt Gods / een dangereuse schoot gheschapeert.

FINIS.